

BÉKÉS IZABELLA

Gépben az ember

TÓTH KINGA: ALL MACHINE

„rugói pedálba futnak
másikon lábak az indítón
a kéz teste csővé változik
a hangok egyszerre futnak
át rajta a gép az ember
egy kilégzés”

Magvető Kiadó
Budapest, 2014
120 oldal, 2290 Ft

„Az ember olyan bonyolult Gép, hogy szinte lehetetlen egyszerűben tiszta képet alkotni róla, és következőképpen meghatározni.” – írja La Mettrie, aki az ember és gép viszonylatával mélyrehatóan foglalkozott. Tóth Kinga *All machine* című második kötetében, ami a Magvető Kiadó gondozásában jelent meg 2014-ben, hasonlóképpen nem tár tiszta képet az olvasó elé arról, hogy mi is valójában az ember vagy a gép? *A gép az ember egy kilégzés* – olvasható könyvében nem tudva azt, hogy az olvasó azonosítsa-e az embert a géppel vagy a gépet az emberrel, de biztossá téve azt, hogy mindkettő a kilégzés mechanizmusához köthető. Mintha „anyagból öntött hangszer” volna – írja. Az asszociáció nem is oly meglepő azok számára, akik ismerik Tóth Kinga hangköltészettel kapcsolatos munkásságát. Hiszen számára a test bizonyos értelemben hangszer, melyen keresztül a költemények megszólalnak. Az *All Machine* című kötet ezáltal egy nagyobb, az *All Machine Projekt* kontextusába illeszthető. Ennek keretén belül már 2013 óta hangköltészeti performanszokat mutat be a költőnő mind Németországban, mind Magyarországon.

A kötet e performanszok nélkül első olvasásra olyan, mint ha egy vastag habszivacsba lenne burkolva, ami nem engedi át a rezgéseket. Mintha az írott forma, maga a médium lenne képtelen betölteni a kívánt hatást, megakadályozva a költemények megszólalását. A beburkolás a kötetben gyakran előforduló motívum: habszivacs, hungarocell, műszóрма, plüss formájában fed be gépet, embert, állatot. Van, ahol külső vázként védelemül szolgál, de van, ahol a benne rejlő elem indikátoraként jelenik meg. Azonban ha jobban szemügyre vesszük a kötetet, láthatóvá/hallhatóvá válik, hogy itt a textus-burok önmagában is működtethető. Hiszen gyakran maguk a témák veszik át a

”

hangzósság szerepét. A *Cső, Állvány, Akna, Orgona* című versekben az alkatrészek; kályha illetve flexibilis cső, huzalok, damilok, drótok hangszerré válva teremtenek hangokat. Az *Elba* című versben, maga az ember, a nő mint sellő képezi a hangszert: *”Testét átfúrják az énekléshez/ a sípcsöveket kihúzzák engedi/a levegőt száján és az új/ helyeken felületéhez/ rakják fújnak a kis réseken/ áténekelnek a mellkasán.”* A kötetben szereplő versek nagyon erős avantgárd hatást mutatnak, hiszen megjelenik bennük mindaz, amit már az avantgárd „feltalált”: a központozás elhagyása, a mondatok, sorok töredezettsége, áthajlások, sokszor kapcsolódási pontok nélküli szavak egymásutánisága, mindezzel ismét a versek hangzósságára terelve a figyelmet.

A kötet szerkezetiileg hét ciklusra bontható, amit hat olyan kiemelt kijelentés tagol, melyeket a tartalomjegyzék külön nem jelöl. Ezek a könyvben szereplő grafikákhoz hasonlóan egy belógatott szaggatott vonal alatt helyezkednek el egyfajta alkotási lépcsőt, haladási folyamatot ábrázolva. A kiindulópont *A gép az ember egy kilégzés* címet viseli, majd ezt követi többek között *A viszonylagos hajlékonyság megteremtése*, végül eljutunk egészen az alkotás létrejöttéig, kiszabadulásáig: *A gátszerkezetek felfeszítik a disznót*, illetve *Ki kell engednem a lányt* című egységekben. A részek között folyamatos áthallások vannak, egy-egy versrészlet akár több szöveget is behálózhat megteremtve ezzel a kötet különleges motívumrendszerét. Talán nem véletlen, hogy a szövegek körkörös hálójában a biztos pontot az a keretbe ágyazottság hozza létre, mely a balerina-gép megalkotásával indul, s annak lányvá válásával ér véget. A *Balerina* című vers négy részben taglalja azt, hogyan születik meg a pusztá anyagból a forma, a mozgás, majd maga a táncosnő. Az első és a második rész végén, valamint a harmadik és negyedik rész elején dőlt betűs szövegrész foglalja össze a folyamat leglényegesebb elemeit: 1: *„az első/fázis célja hogy kisúrolják/ belőle a lányt”,* 2: *„a második fázisban/balerinává változik/”,* 3: *”a harmadik fázis/a lefinomítás és/a viszonylagos hajlékonyság/megteremtése”,* 4: *„a végén tanul meg/ az alak hajolni”* A kötet záró versei a *Város* és az *All machine tíz* címmel szerepelnek. Utóbbiban az egyes részek a másolás és megőrzés (*A másoló, A rögzítő, Óra* és *Prototípus*), majd alakítás funkcióját (*A vágó, Terelő, Hangoló*), végül az élet, a születés helyét (*A ház, Keltető*) mutatják be mintegy hatványozottan megismételve a kötet tematikáját, vagyis a gépi szerkezetek antropomorfizáltságának bemutatását. A *Keltető* című kötetzáró vers utolsó soraiban (*„rugói pedálba futnak/ másikon lábak az indítón/a kéz teste csővé változik/a hangok egyszerre futnak/át rajta a gép az ember/egy kilégzés”*) szó szerint idézi meg az első egység címét, mellyel az olvasót a kötet újraolvasására készíti.

A szövegek mellett 16 grafika is helyet kap, melyek legtöbbje illusztrációként szolgál. Azonban ez az illusztráció nem pusztán a vers tartalmának képi megjelenítése, hanem sokkal inkább az értelmezés mechanikájának felfedése. A grafika több rétegből épül fel. Az első réteg a rajz, mely legtöbbször a versben megjelenő élőlényt vagy gépezetet ábrázolja. A következő réteg az írógéppel írt textus, mely általában az egyik verset jeleníti meg darabokra szabdalva. Az egyes sorok gyakran elmosódva, átsátróva, egymásra írva jelennek meg, melynek következtében a szöveg sokszor olvashatatlanná válik. Mivel a vers leggyakrabban a figura körvonalaiiba van ágyazva, az egymásra rétegződött sorok a kép kitöltőjévé, töltelékévé válnak. Ezáltal az értelem alárendelődik a képi ábrázolásnak. Az effajta rétegződés a kötetben szereplő versek esetében is megfigyelhető. A központozás elhagyásával, valamint a szövegek folytonos összekapcsolásával olyan korpusz jön létre, mely kollázsszerűsége miatt csak összességében interpretálható. A szöveg épületté válik. Hangja, arca, belső tere lesz, melyet Kőműves Kelemenként a szerző állít össze, befalazva mindazt, ami számára fontos, az embert a szerkezetbe: *„a fősztolpig tart oda/nyomja fityegőit fixál/oltárt épít köré mágikus/tárgyak meg fogod tartani/a házam módosítod/a gerenda állapotát szilárdul/a támasz vele”*.